

УДК 347.96:346.9:351.74:005.57(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.04>

КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ, ПРАВЗАХИСНИМИ ТА СУДОВИМИ ОРГАНАМИ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Погосян Маргарита Арсенівна,

адвокат,

аспірант кафедри історії і теорії

держави та права

(Запорізький національний

університет, м. Запоріжжя, Україна)

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану й перспектив оптимізації правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами, які становлять цілісну систему захисту прав і свобод людини та громадянина. Зазначено, що проблема комунікації між указаними суб'єктами сьогодні достатньо не досліджена, оскільки фокус уваги спрямовано на налагодження каналів комунікаційної взаємодії в правових відносинах з інститутами громадянського суспільства. Наголошено, що в умовах динамічного розвитку інформаційно-комунікативних технологій комунікація має будуватися на принципах взаємної поваги та взаємної відповідальності, а інформація, надана іншому суб'єктові, повинна бути повною, об'єктивною й достовірною. Зауважено, що головним критерієм якісної реалізації правової комунікації є її ефективність, яка сприяє підвищенню довіри до правоохоронних, правозахисних і судових органів, формуванню певного іміджу в очах аудиторії. Акцентовано увагу на тому, що для оптимізації правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами має бути вирішено низку проблем, серед яких виділено такі: нормативну невизначеність чіткої стратегії побудови комунікаційних каналів зв'язку в межах взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів; формальний підхід до провадження комунікаційної взаємодії, а також вибірковий підхід до надання інформації в межах взаємного діалогу та партнерства; незабезпеченість ефективних механізмів захисту інформації та комунікаційних каналів; незадовільну якість ресурсного забезпечення діяльності кожного суб'єкта комунікації; відсутність контролю й нагляду за повнотою та достовірністю інформації, яка надається суб'єктом комунікації під час відповідної взаємодії, тощо. Зроблено висновок, що одним із провідних напрямів державної політики у сфері інформаційно-комунікативних технологій під час здійснення правоохоронної, правозахисної та судової діяльності має бути її нормативне закріплення, оскільки створення спеціального нормативно-правового акта є фундаментальним для розвитку правових відносин, особливо щодо захисту прав і свобод людини та громадянина.

Ключові слова: комунікація, правова комунікація, комунікативні правові відносини, взаємодія, суб'єкти права, правоохоронні органи, правозахисні органи, органи судової влади.

**COMMUNICATIVE INTERACTION BETWEEN LAW ENFORCEMENT, HUMAN RIGHTS AND JUDICIAL BODIES:
PROBLEMS AND PROSPECTS OF OPTIMIZATION**

Pohosian Marharyta Arsenivna,
Lawyer,
Postgraduate Student at the Department
of History and Theory States and Rights
(Zaporizhzhya National University,
Zaporozhye, Ukraine)

The article is devoted to the research of the current state and development prospects of legal communication between law enforcement, human rights and judicial bodies, which constitute a holistic system of protection of human rights and freedoms. It is noted that the problem of communication between these entities is quite unexplored today, as the focus is on establishing channels of communication in legal relations with civil society institutions. It is emphasized that in the conditions of dynamic development of information and communication technologies, communication should be based on the principles of mutual respect and mutual responsibility, and the information provided to another subject should be complete, objective and reliable. It is noted that the main criterion for the quality of legal communication is its effectiveness, which will increase confidence in law enforcement, human rights and judicial bodies, the formation of a certain image in the eyes of the audience. Emphasis is placed on the fact that to optimize legal communication between law enforcement, human rights and the judicial bodies, a number of problems should be addressed, including the following: regulatory uncertainty of clear strategies for building communication channels within the interaction of law enforcement, human rights and judicial bodies; a formal approach to communication, as well as a selective approach to providing information in the framework of mutual dialogue and partnership; lack of effective mechanisms for information protection and communication channels; unsatisfactory quality of resource provision of activity of each subject of communication; lack of control and supervision over the completeness and accuracy of information provided by the subject of communication during the relevant interaction, etc.

It is concluded that one of the leading directions of state policy in the field of information and communication technologies in the implementation of law enforcement, human rights and judicial activities should be its normative consolidation, as the creation of a special legal act is fundamental for the development of legal relations, especially freedoms of man and citizen.

Key words: communication, legal communication, communicative legal relations, interaction, subjects of law, law enforcement agencies, law enforcement agencies, judicial authorities.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяє формуванню нових концепцій розвитку суспільства й держави. В умовах інформаційного суспільства правові відносини перебувають у процесі інформатизації та інтеграції, потребують модернізації форм взаємодії, однією з яких є правова комунікація. Сьогодні комунікативна взаємодія становить основу ефективних правових відносин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. З метою забезпечення динамічного розвитку правової системи України ґрунтовного дослідження потребує механізм реалізації правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами, які становлять інституційну

систему захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Однак через нестабільність політико-правової системи, корумпованість органів публічної влади й інші кризові явища, які протягом тривалого часу впливали на розбудову правової системи, між вищезазначеними органами сформовано комунікаційні бар'єри, що потребують пошуку дієвих методів подолання.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання задекларованої проблематики. Деякі проблеми налагодження комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами досліджено в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких – А. Антонов, Г. Атаманчук, С. Алексєєв, І. Бачила, М. Бойчук, М. Василик, І. Воронов, М. Гурицька, А. Колодій, В. Князєв, Р. Кирилюк, О. Корнієвський, М. Козюбра, В. Колісник, Л. Луц, О. Михайловська, Н. Нижник, В. Нікітін, А. Поляков, В. Погорілко, Г. Почепцов, П. Рабінович, П. Стецюк, А. Соколов, І. Ситар, Л. Сердюк, М. Слободяник, О. Скрипнюк, Н. Савінова, Ю. Тодика, А. Токарська, В. Федоренко, В. Цимбалюк, І. Честнов, В. Шаповал, І. Юрченко та інші. Варто наголосити, що фокус уваги в дослідженнях авторів зосереджено на окремих аспектах комунікаційної взаємодії правоохоронних, правозахисних органів та органів судової влади різних інстанцій у взаємних правових відносинах з інститутами громадянського суспільства. Проте комплексного дослідження потребує сучасний стан і перспективи оптимізації комунікації в системі взаємовідносин між правоохоронними, правозахисними та судовими органами.

Метою статті є дослідження проблем побудови ефективної комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами як спеціальними суб'єктами захисту прав і свобод людини та громадянина, а також надання пропозицій щодо оптимізації взаємодії між зазначеними органами.

Виклад основного матеріалу. Питання побудови й розвитку правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами є відносно новим для вітчизняної юридичної науки, тому достатньо не досліджено. Загалом, як слушно зауважує А. Токарська, вирішення проблемних відносин лежить у площині правової комунікації, яка є витокom формування й об'єктом застосування права. Право не може бути безапеляційною волею влади законодавчого суб'єкта або волею іншої держави; воно може розвиватися як онтологічний результат інтерсуб'єктивної взаємодії [11, с. 143].

О. Макеєва доходить висновку, що комунікація як взаємодія суб'єктів містить у наукових оцінках два підходи: з одного боку, вона трактується як процес спілкування, в основу якого покладений обмін інформацією (і ці погляди переважають у дослідників різних галузей), з іншого боку, у комунікації вбачають спосіб розв'язання проблемних питань, метод урегулювання стосунків, а не звичний обмін інформацією [10, с. 37]. Зазначимо, що незалежно від підходу до тлумачення правової комунікації головною підставою такої діяльності є забезпечення консенсусу між суб'єктами й досягнення між ними порозуміння.

Колектив авторів Національної школи суддів пропонує розглядати комунікацію як різновид взаємодії між тими чи іншими суб'єктами інформаційного впливу за посередництвом певного визначеного об'єкта, тобто повідомлення. Мова йде про взаємодію окремих людей, груп людей, соціальних інститутів, суспільства загалом [9, с. 8]. Ю. Бистрова наголошує, що комунікація – це об'єднувальний компонент будь-якого суспільства, його внутрішній зміст, умова й форма існування соціального загалом і права зокрема, онтологічна підстава життя соціуму, яка є феноменом не тільки права, а й спілкування [3, с. 162]. Підтримуємо позицію дослідників і зацентруємо увагу, що в межах взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів комунікацію

варто розглядати також як діалог між відповідними суб'єктами, що реалізується за допомогою мови та інших знакових систем. Особливої актуальності набуває комунікація під час правової взаємодії між правоохоронними, правозахисними й судовими органами, оскільки вона спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина.

Правова комунікація суб'єктів судової, правоохоронної й правозахисної діяльності, уважає О. Макеєва, є станом і процесом свідомого обміну змістовною інформацією з використанням об'єктивно доступних технологічних способів для належного виконання завдань і повноважень судами, органами правопорядку та правозахисниками, формування довіри громадян до цих суб'єктів і підтримання правопорядку [10, с. 64]. Погоджуємося з позицією вченої й підкреслимо, що правова комунікація між правоохоронними, правозахисними та судовими органами в сучасному інформаційному суспільстві є основою єдності в реалізації прав і свобод людини та громадянина, проте забезпечення дієвості механізму захисту безпосередньо залежить від рівня готовності суб'єктів до налагодження комунікації та визначення мети комунікаційної взаємодії пріоритетною для правоохоронних, правозахисних і судових органів.

Налагодження правової комунікації між вищезазначеними органами потребує особливої уваги, зважаючи на специфічність предмету їх взаємодії. Так, правозахисна діяльність спрямована на медіацію у правовідносинах органів судової влади та правопорядку; вона є інструментом порозуміння цих суб'єктів щодо цінностей правової держави та громадянського суспільства. Правозахисники сприяють розвитку правосвідомості громадян і посадових осіб органів публічної влади.

Як уже зазначено, визначальною метою формування комунікаційної взаємодії між правоохоронними, правозахисними та судовими органами є захист прав і свобод людини та громадянина. Проте, зважаючи на специфіку предмета взаємодії, форми правової комунікації потребують нестандартних рішень і творчих підходів із застосуванням спеціальних потоків і комунікаційних ресурсів, тобто із застосуванням інформаційних технологій.

Наголосимо, що сучасна правова комунікація формується під впливом глобалізаційних комунікативних процесів. О. Вдовіна підкреслює, що бурхливий розвиток нових інформаційно-комунікаційних та Інтернет-технологій став передумовою для створення принципово нових моделей комунікації, розширення документальної комунікації за рахунок створення нових і вдосконалення наявних документопотоків, каналів і засобів комунікації, зокрема, в інформаційно-комунікаційному просторі [4, с. 32]. Комунікаційна взаємодія, на думку Т. Бельської, покращується в разі використання інформаційних і комунікаційних технологій, що сприяє створенню інформаційно-відкритого глобального суспільства, розвитку інститутів демократії. Водночас існують певні обмеження й перешкоди до державних послуг у режимі повної інтерактивності, бо основна вимога режиму – це ідентифікація учасників взаємодії [2, с. 165].

Доцільно зазначити, що одним із визначальних критеріїв якості правової комунікації є її ефективність, яка залежить від багатьох факторів. Формування ефективної системи правової комунікації, як зауважує Ю. Бистрова, є не тільки довготривалим і складним соціальним процесом, спрямованим на правове регулювання, а й обміном, комплексним використанням соціально-правової значущої інформації та реалізацією на практиці соціально-правових дій [3, с. 33]. Результатом ефективної комунікації завжди є бажані зміни у свідомості чи поведінці отримувача інформації, які допомагають досягати поставлених перед організацією цілей. Колектив авторів Національної школи суддів зазначає, що ефективність комунікацій має проявлятися в підвищенні обізнаності щодо певної теми, підвищенні довіри до явища, формуванні певного іміджу в очах аудиторії, діях або утриманні від дій з боку отримувача інформації

[9, с. 34]. Підтримуємо позицію вчених і підкреслимо, що для підвищення ефективності комунікаційної взаємодії між правоохоронними, правозахисними та судовими органами надзвичайно важливо нормативно забезпечити механізми побудови дієвих комунікаційних каналів.

Дослідники Є. Мануйлов і Ю. Калиновський визначають канали правової комунікації як «носії» конкретних цінностей, необхідні для встановлення контакту між суб'єктами взаємодії, а також запровадження та реалізації демократичних стандартів правової культури [1, с. 24]. У контексті дослідження цікавою є думка Ю. Збираника, який пропонує розглядати комунікаційні канали як форму комунікації. Основною передумовою того, що повідомлення матиме вплив на відповідних суб'єктів, є вибір такого каналу комунікації, який є доступним і зручним для всіх учасників комунікаційного процесу, а саме повідомлення має бути зрозумілим і доступним для цільової аудиторії [5]. Учений доходить висновку, що інформаційні перешкоди зазвичай чинять вплив на передачу інформаційного повідомлення комунікаційним каналом. Утім часто інформаційні перешкоди й бар'єри заважають безпосередньо реципієнту, знижуючи його увагу до вмісту повідомлення. Незалежно від форми комунікації інформаційні перешкоди негативно впливають на якість та ефективність комунікаційної взаємодії між відправником і реципієнтом [5].

Сучасний стан організації комунікаційної взаємодії між правоохоронними, правозахисними та судовими органами не може бути визначений як високоорганізований і якісний. Серед факторів, які негативно впливають на ефективний розвиток комунікації в правових відносинах між вищевказаними органами, можемо виділити такі: нормативна невизначеність чіткої стратегії побудови комунікаційних каналів зв'язку в межах взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів; формальний підхід до провадження комунікаційної взаємодії, а також вибіркового підходу до надання інформації в межах взаємного діалогу та партнерства; відсутність контролю й нагляду за повнотою та достовірністю інформації, яка надається суб'єктом комунікації під час відповідної взаємодії; незабезпеченість ефективних механізмів захисту інформації та комунікаційних каналів; незадовільна якість ресурсного забезпечення діяльності кожного суб'єкта комунікації й недостатній рівень кваліфікації та правової компетенції посадових і службових осіб правоохоронних, правозахисних і судових органів в умовах глобального інформаційного простору тощо.

У межах дослідження зазначимо позицію О. Кучабського та О. Бажинової, які підкреслюють, що відсутність або неповнота змістових і правдивих об'єктних зворотних зв'язків не дає змоги визначати раціональність та ефективність організації й діяльності суб'єкта державного управління та виробляти заходи з їх підвищення [8, с. 197]. У контексті правової комунікативної взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів, відсутність або неповнота наданих іншому суб'єкту даних може вплинути не тільки на ефективність комунікації між зазначеними органами, а й на ефективність захисту прав і свобод людини та громадянина.

Найбільш впливовим деструктивним елементом розвитку комунікаційної взаємодії є недостатня нормативна урегульованість питання. Перші спроби подолання зазначеної прогалини здійснені в діяльності судових органів. О. Макеєва під комунікативною стратегією суду пропонує розуміти стратегічне планування з використанням комунікацій, залученням ресурсів і чіткими часовими межами, що полягає в налагодженні діалогу між судовою владою, її органами, громадськістю та ЗМІ, а також усередині самої судової системи, у створенні довірливих відносин з усіма зацікавленими сторонами [10, с. 65].

Необхідність запровадження комунікативної стратегії сьогодні здійснено й правоохоронними органами. Так, І. Козьяков наголошує, що загальна соціальна мета кому-

нікаційної стратегії полягає в налагодженні діалогу між органами прокуратури, громадськістю та засобами масової інформації. Автор доходить висновку, що стратегічна комунікація нерозривно пов'язана з управлінськими процесами: плануванням, регулюванням, контролем; її успіх залежить не лише від ефективності комунікації, а й від ефективності основної діяльності організації [7, с. 55]. Зауважимо, що мета комунікаційної стратегії правоохоронних і судових органів спрямована на налагодження комунікації та підвищення довіри з боку інститутів громадянського суспільства. Проте для якісної діяльності судових органів та органів правопорядку надзвичайно ефективним кроком убачається запровадження конкретних механізмів налагодження комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами.

Загалом правова комунікація між правоохоронними, правозахисними та судовими органами регулюється положеннями законів України: «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю» тощо. Проте вказані нормативно-правові акти спрямовані на побудову ефективної комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами під час взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Розроблення спеціального акта щодо комунікативної взаємодії й налагодження комунікаційних каналів між органами, які здійснюють захист прав і свобод людини та громадянина, матиме наслідком якісне оновлення й динамічний розвиток системи взаємних правових відносин між зазначеними органами.

Проблемним аспектом побудови ефективних механізмів комунікативної взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів є також запровадження варіативності форм правової комунікації. Як зазначає В. Козуб, найбільш важливою організаційно-правовою формою взаємодії є взаємне інформування. Крім цієї форми, взаємозв'язки виражаються в конкретних діях органів, які розглядаються, що відбиваються в управлінських актах. Пріоритетне значення мають акти, які встановлюють, змінюють, скасовують правові норми або конкретні правовідносини [6, с. 238]. Доповнимо позицію, наведену вченим, зазначивши, що дієвими формами комунікаційної взаємодії правоохоронних, правозахисних і судових органів є також діалог і співробітництво. Наголосимо, що всі форми комунікації між суб'єктами взаємопов'язані, оскільки діалог, наприклад, може бути інструментом комунікації в межах партнерства, а інформування – складником діалогу в процесі прийняття взаємних правових рішень між правоохоронними, правозахисними органами й органами судової влади різних інстанцій.

Висновки. Отже, у сучасному глобальному інформаційному суспільстві комунікація є об'єднувальним компонентом суб'єктів взаємодії, яка покликана сприяти пошукам механізмів розв'язання проблемних питань і врегулювання правових відносин. Особливим її видом є правова комунікація, яка може бути розглянута як діалог між відповідними суб'єктами, що реалізується за допомогою мови й інших знакових систем. Особливої актуальності набуває комунікація під час правової взаємодії між правоохоронними, правозахисними та судовими органами, оскільки вона спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина. Підкреслимо, що в сучасному глобальному інформаційному суспільстві комунікаційна взаємодія є основою єдності в реалізації прав і свобод людини та громадянина, яка може бути забезпечена виключно за умови готовності суб'єктів до налагодження комунікаційних каналів і визначення мети комунікаційної взаємодії пріоритетною для правоохоронних, правозахисних і судових органів.

Сучасний стан реалізації правової комунікації між зазначеними органами не може бути визначений як достатньо ефективний, оскільки містить низку проблемних питань, які потребують ґрунтовного дослідження. Оптимізація правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами потребує розв'язання таких проблем, як нормативна неврегульованість комунікативних правових відносин між зазначеними суб'єктами; формальний і вибіркоковий підхід до надання інформації в межах взаємного співробітництва; невизначеність форм правової комунікації та незадовільна якість ресурсного забезпечення діяльності кожного суб'єкта комунікації в межах глобальної інформаційної взаємодії тощо.

Список використаних джерел:

1. Manuilov E.M., Kalynovsky Y.Y. Legal communication as a factor of national state building. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 3. С. 21–30.
2. Бельська Т.В. Комунікаційна взаємодія влади та громадськості в інформаційному суспільстві. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. С. 163–169.
3. Бистрова Ю.В. Сучасні проблеми соціально-правової комунікації через призму викликів часу. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 1. С. 33–39.
4. Вдовіна О.О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні : дис. ... канд. наук із соціал. комунікац. : 27.00.02. Харків ; Київ, 2018. 206 с.
5. Збираник Ю.В. Перспективи розвитку комунікаційної політики у публічному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/102.pdf.
6. Козуб В.П. Напрями підвищення результативності взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування в реалізації владних повноважень. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 231–240.
7. Козьяков І. Концептуальні основи комунікативної стратегії органів прокуратури. *Юридична Україна*. 2016. № 9–10. С. 51–57.
8. Кучабський О., Бажинова О. Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 4 (12). С. 196–201.
9. Комунікації судової влади : науково-практичний посібник / М.М. Логунова, М.Г. Лашкіна, П.О. Гвоздик, А.Г. Алексеев. Київ : АДЕФ-Україна, 2011. 276 с.
10. Макеєва О.М. Теоретико-правові засади правової комунікації судової влади. *Юридичний вісник*. 2019. № 4 (53). С. 62–68.
11. Токарська А. Комунікативні напрями розвитку раціональності як складова національної безпеки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2017. № 865. С. 142–146.